

PATOPSIXOLOGIK TADQIQOT USULLARI TAHLILI

Rashidova Gulnoza G'ulomovna

Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Soyimnazarov Navro'zbek Baxtiyor o'g'li

O'zbekiston Milliy universitetining Jizzax filiali talabasi

Annotatsiya. Ushbu maqolada patopsixologik tadqiqotlar (tajribalar) ostida zamonaviy psixologiyada kognitiv jarayonlar, motivlar va shaxsiy munosabatlarning yaxlit tizimini modellashtirish haqida umumiy tushunchalar berilgan.

Аннотация. В данной статье даны общие представления о познавательных процессах, мотивациях и моделировании целостной системы личностных отношений в современной психологии в условиях патопсихологических исследований (экспериментов).

Abstract. In this article, general concepts of modeling of cognitive processes, motives and a holistic system of personal relations in modern psychology under the pathopsychological research (experiments) are given.

Kalit so'zlar: Sindrom, simptomlar kompleksi, paraklinik tadqiqot, miya, Ashafenburg testi.

Ключевые слова: Синдром, симптомокомплекс, параклиническое исследование, головной мозг, проба Ашафенбурга.

Key words: Syndrome, complex of symptoms, paraclinical research, brain, Aschafenburg test.

Patopsixologik tadqiqotlar (tajribalar) ostida zamonaviy psixologiyada kognitiv jarayonlar, motivlar va "shaxsiy munosabatlar" ning yaxlit tizimini modellashtirish uchun har qanday diagnostika protsedurasidan foydalanish tushuniladi (B.V. Zeigarnik). Asosiy vazifalari individual psixik funksiyalarning faoliyatidagi o'zgarishlarni aniqlash va patopsixologik sindromlarni aniqlashdir. Patopsixologik sindrom deganda ichki o'zaro bog'liq va o'zaro bog'liq bo'lgan simptomlar, ruhiy kasalliklar belgilarining patogenetik jihatdan aniqlangan umumiyliigi tushuniladi (V.M.Bleyxer). Patopsixologik sindromlarga bemorlarning ruhiy faoliyatining psixologik atamalarda ifodalangan xulq-atvor, motivatsion va kognitiv xususiyatlari majmuasi kiradi (V.V.Nikolaeva, E.T.Sokolova, A.S.Pivakovskaya).

Patopsixologik sindrom markaziy asab tizimining turli darajadagi faoliyatining buzilishini aks ettiradi, deb ishoniladi. A. R.Luriya neyropsixologik (ruhiy jarayonlarning borishi va psixikaning tegishli xususiyatlarining buzilishi bilan tavsiflanadi), psixopatologik psixologik patologiyaning klinik belgilari va sindromlari bilan namoyon bo'ladi.

Patopsixologik sindromlarni aniqlash natijasida psixik jarayonlarning tuzilishi va kechishining o'ziga xos xususiyatlarini baholash mumkin bo'lib, klinik

ko'rinishlarga- psixopatologik sindromlarga olib keladi. Patopsixolog o'z tadqiqotini miya faoliyatining ayrim tarkibiy qismlarini, uning aloqalari va omillarini ochish va tahlil qilishga yo'naltiradi, ularning yo'qolishi klinikada kuzatilgan simptomlarning shakllanishiga sabab bo'ladi.

Quyidagi patopsixologik registr-sindromlar ajralib turadi (I.A. Kudryavtsev):

- ✓ shizofreniya
- ✓ affektiv-endogen
- ✓ oligofrenik
- ✓ ekzogen-organik
- ✓ endogen-organik
- ✓ shaxsiyat-anomal
- ✓ psixogen-psixotik
- ✓ psixogen-nevrotik

Shizofreniya sindromi kompleksi shaxsiy-motivatsion buzilishlardan iborat: motivlar tuzilishi va ierarxiyasining o'zgarishi, fikrlash va ma'noni shakllantirishning maqsadlilikini buzadigan aqliy faoliyatning buzilishi (mulohaza yuritish, sirpanish, xilma-xillik, patologik polisemantizm). operatsiya tomoni, hissiy buzilishlar (soddalashtirish, hissiy ko'rinishlarning ajralishi, belgi paradoksalligi), o'z-o'zini hurmat qilish va o'z-o'zini anglashdagi o'zgarishlar (autizm, sezgirlik, begonalashuv va aks ettirishning kuchayishi).

Psixopatik (shaxsning g'ayritabiiy) simptomlar majmuasiga quyidagilar kiradi: hissiy-irodaviy buzilishlar, motivlarning tuzilishi va ierarxiyasining buzilishi, o'z-o'zini hurmat qilish va da'volar darajasining etarli emasligi, nisbiy affektiv demans shaklida fikrlashning buzilishi, prognozning buzilishi va o'tgan tajribaga tayanish.

Organik (ekzo va endogen) simptomlar kompleksi quyidagi belgilar bilan tavsiflanadi: aqlning umumiy pasayishi, mavjud ma'lumotlar va bilimlarning qulashi, uzoq muddatli va operativ xotiraga ta'sir qiluvchi mnestik buzilishlar, diqqat va aqliy faoliyatning buzilishi, ish qobiliyatining buzilishi. fikrlashning yon va maqsadlilik, affektiv labillik bilan hissiy sohalardagi o'zgarishlar, tanqidiy qobiliyatlarning buzilishi va o'zini o'zi boshqarish.

Oligofrenik simptomlar kompleksi quyidagi ko'rinishlarni o'z ichiga oladi: tushunchalarni o'rganish va shakllantirish qobiliyatining yo'qligi, aqlning yetishmasligi, umumiy ma'lumot va bilimlarning yetishmasligi, ibtidoiy va konkret fikrlash, mavhumlash qobiliyatining kuchayishi, hissiy buzilishlar.

Patopsixologik registr-sindromlarni aniqlash klinik psixologga nafaqat aqliy faoliyatning turli sohalarida buzilishlarni bartaraf etish, balki ularni yuzaga kelish mexanizmlari bo'yicha tartiblash imkonini beradi. Bundan tashqari, patopsixologik sindromning to'g'ri malakasi klinisyenga nozologik tashxisni tekshirish va tuzatish va terapevtik ishlarni to'g'ri yo'nalishda yo'naltirish imkonini beradi. Ko'pincha, ro'yxatga olish sindromlari psixiatriya klinikasida, kamroq darajada- somatik klinikada patopsixologik tadqiqotlar uchun muhimdir.

Klinik psixologiyada paraklinik tadqiqot usullari miya faoliyatini baholashning keng qamrovli usullarini ifodalaydi. Ularning har biri fanning istalgan sohasi vositalarini ifodalaydi. Natijada, barcha paraklinik usullar va diagnostika usullarini ishlab chiqish klinik psixologlarning vakolatiga kirmaydi. Ammo ma'lum bir klinik aniqlangan patologiya uchun zarur bo'lgan paraklinik usullarni tanlash, ulardan foydalanish zarurligini asoslash, ularning yordami bilan olingan natijalarni to'g'ri talqin qilish qobiliyati klinik psixolog faoliyatining ajralmas qismi hisoblanadi.

Diqqat buzilishlarini patopsixologik baholash

Klinik jihatdan aniqlangan diqqat buzilishlarini tasdiqlash uchun eng adekvat patopsixologik usullar diqqatni Shulte jadvallari bo'yicha baholash, korreksiya testini yuqalash natijalari va Kraepelin miqdori hisoblanadi.

Shulte jadvallari- bu hujayralarga tasodifiy tartibda joylashtirilmagan raqamlar to'plami (1 dan 25 gacha). Mavzu berilgan ketma-ketlikda (qoida tariqasida, birdan yigirma beshgacha ko'tariladi) barcha raqamlarni ko'rsatishi va nomlashi kerak. Mavzuga ketma-ket to'rt yoki beshta bir xil bo'lmagan Schulte jadvallari taklif etiladi, ularda raqamlar boshqa tartibda joylashtirilgan. Psixolog sub'ektning barcha raqamlar qatorini ko'rsatish va nomlash uchun sarflagan vaqtini har bir jadvalda alohida qayd etadi.

Xotira buzilishlarini patopsixologik baholash

Klinik jihatdan aniqlanishi mumkin bo'lgan xotira buzilishlarini qo'llab-quvvatlash zarurati ular engil bo'lganda yoki bemor xotirani yo'qotishdan shikoyat qilganda paydo bo'ladi. 16 so'zli yodlash usuli ko'pincha mnestik kasalliklarni baholash uchun ishlatiladi. Qisqa muddatli yoki uzoq muddatli, ixtiyoriy va ixtiyoriy yodga yo'naltirish qobiliyatini o'rganishga qaratilgan. Mavzu o'qiladi, ular o'rtasida semantik aloqani o'rnatish qiyin bo'lishi uchun tanlangan o'nta so'z (masalan: tog', igna, atirgul, mushuk, soat, sharob, palto, kitob, deraza, arra). O'qishdan so'ng darhol, shuningdek, undan bir soat o'tgach, mavzudan ushbu so'zlarni istalgan tartibda takrorlash so'raladi. Bundan tashqari, yod olgandan so'ng, shunga o'xshash protsedura ketma-ket 4-5 marta takrorlanadi.

Pertseptiv buzilishlarni patopsixologik baholash

Pertseptiv buzilishlar ruhiy faoliyatning boshqa sohalaridagi ruhiy kasalliklarga qaraganda patopsixologik tekshirishga kamroq mos keladi. Bu ko'p jihatdan pertseptiv og'ishlar tajribalarining sub'ektiv tabiati bilan bog'liq. Natijada, ushbu ruhiy sohaning patopsixologik tadqiqotlari, birinchi navbatda, yashirin kasalliklarni aniqlashga, ularni boshqa yo'llar bilan qayd etilishi mumkin bo'lgan aniq kasalliklarga aylantirishga qaratilgan. Bunday usullar sifatida Aschaffenburg, Reichard, Lipman namunalari taklif etiladi.

Ashafenburg testi davomida sub'ektdan avval tarmoqdan uzilgan telefonda gaplashish so'raladi. Reichard testi paytida mavzuga bo'sh qog'oz taqdim etiladi va unda nima chizilganligini ko'rib chiqish so'raladi. Lipman testida, ko'z qovoqlarini bosgandan so'ng, mavzu ko'rgan narsasini aytishi so'raladi.

Fikrlash buzilishlarini patopsixologik baholash

Patopsixologik tadqiqotlar va fikrlash buzilishlarini tahlil qilish ko'pincha diagnostika jarayonida muhim parametrdir. Buning sababi shundaki, ko'plab fikrlash buzilishlari, xususan, shizofreniya spektri, bemorni so'roq qilishdan ko'ra, psixologik tekshiruv vaqtida aniqroq namoyon bo'ladi. Bu quyidagi alomatlar taalluqlidir: sirpanish, parchalanish, fikrlashning xilma-xilligi, yashirin belgilarga tayanish va boshqalar.

Tafakkurni o'rganishning asosiy usullari tasniflash, istisno qilish, sillogizmlar, analogiyalar, umumlashtirish, assotsiativ eksperiment, Everier muammosi, piktogramma uchun testlardir.

Tushunchalarni tasniflash usuli sub'ektdan hayvonlar, o'simliklar va narsalar tasvirlangan kartalarni tasniflashni so'rashni o'z ichiga oladi. Kartochkalarni guruhlariga ajratish taklif etiladi, shunda ular bir hil ob'ektlarni o'z ichiga oladi va ularni umumlashtiruvchi so'z deb atash mumkin. Keyin, agar kerak bo'lsa, guruhlarini kattalashtirish taklif etiladi. Hisoblangan:

1) ob'ektlarning yakuniy tasnifiga sarflangan bosqichlar soni (uchta guruhni olish kerak - hayvonlar, gullar, jonsiz narsalar);

2) tasniflash tamoyillari. Xulosalar tasniflash bosqichlarining sonini, shuningdek, sub'ektlarning fikrlash xususiyatlarini aks ettiradi.

Aqliy nuqsonlarni patopsixologik baholash

Mahalliy klinik psixologiya va psixiatriyada intellektual buzilish darajasini aniqlash klinik va patopsixologik baholashni o'z ichiga oladi. Bunday holda, klinik tashxisga ustunlik beriladi. Shunga qaramay, eksperimental psixologik testlar aqlning pasayishining tabiati va jiddiyligini aniqlab berishi mumkin. Ushbu maqsadlar uchun eng ko'p qo'llaniladigan Raven progressiv matritsa testidir. U 5 ta seriyaga bo'lingan 60 ta vazifadan iborat. Har bir seriyada geometrik naqshli taval tasviri yoki bitta yetishmayotgan qismi bo'lgan bir nechta matritsalar taqdim etiladi. Mavzudan matritsalaridagi naqshlarni aniqlash va taklif qilingan oltidan sakkiztagacha to'liq rasmda yetishmayotgan matritsani tanlash so'raladi. Seriyadan seriyaga topshiriqlar qiyinlashadi.

Natijalar har bir topshiriq uchun to'g'ri tanlangan yetishmayotgan bo'laklar soni bo'yicha baholanadi. Raven testiga ko'ra aql rivojlanishining besh darajasi mavjud:

I daraja - 57 dan ortiq to'g'ri javob (ball), ya'ni. 95% dan ko'prog'i - ayniqsa yuqori darajada rivojlangan intellekt.

II daraja - 45 dan 57 ballgacha (75-94%) - aql o'rtachadan yuqori.

III daraja - 15 dan 45 ballgacha (25-74%) - o'rtacha aql.

IV daraja - 3 dan 15 ballgacha (5-24%) - intellekt pastroq o'rtacha.

V daraja - 3 balldan kam (5%) - intellektual nuqson.

Voyaga yetgan odam uchun 30 ball darajasi uning aql-zakovatini me'yor va aqliy zaiflik bilan baholash o'rtasidagi shartli chegara ekanligiga ishoniladi.

Tafakkur xususiyatlarini o'rganish, xususan, Vechslar testining asosini tashkil etuvchi maqol va maqollarning majoziy ma'nosini tushunish, umumiy xabardorlik va boshqalarni bilvosita baholash mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Менделевич В. Д. Клиническая (медицинская) психология
2. Rashidova, G. ., & Soyimnazarov, N. (2023). FORMATION AND DEVELOPMENT OF SCIENTIFIC AND LIFE CONCEPTS IN THE PSYCHE OF A CHILD. Евразийский журнал социальных наук, философии и культуры, 3(5 Part 2), 35–38. извлечено от <https://www.in-academy.uz/index.php/ejsspc/article/view/15374>
3. Abdulla Sharofitdinov, Navro'zbek Soyimnazarov, HISSIY BEQARORLIK VA UNI OLDINI OLISHNING PSIXOLOGIK USULLARI , Журнал Педагогика и психологии в современном образовании: Том 3 № 1 (2023)
4. Rashidova G. G. Socio Cultural Approach as a Modern Direction of Teacher Training //International Journal of Multicultural and Multireligious Understanding. 2021. – Т. 8. – No. 8. – С. 169-172.
5. Rashidova G. G. INTERPRETATION AND INTERDEPENDENCE OF THE CONCEPTS OF «COMPETENT» AND «COMPETENCE» //Theoretical & Applied Science. – 2021. – №. 8. – С. 83-89.
6. Sharofitdinov, A., & Soyimnazarov, N. (2023). RAHBARLARDA EMOTSIONAL NAZORAT VA O'Z-O'ZINI ANGLASH. Журнал Педагогика и психологии в современном образовании, 3(1).
7. Sharofitdinov Abdulla XXX, Soyimnazarov Navro'zbek Baxtiyor ugli, (2022). PSYCHOLOGICAL DESCRIPTION OF THE CONCEPT OF EMOTIONAL INTELLIGENCE. Spectrum Journal of Innovation, Reforms and Development, 7, 71–75. Retrieved from <https://sjird.journalspark.org/index.php/sjird/article/view/240>
8. Sharofitdinov, A., & Soyimnazarov, N. (2023). BOSHQARUVCHI SHAXSIDA EMOTSIONAL INTELLEKTNING O'ZIGA XOSLIGI. Журнал Педагогика и психологии в современном образовании, 3(1). извлечено от <https://ppmedu.jdpu.uz/index.php/ppmedu/article/view/7932>
9. Rashidova Gulnoza Gulomovna. (2022). TALABALARDA PEDAGOGIK MUHITNI SHAKLLANTIRISH. International Journal of Contemporary Scientific and Technical Research, 1(2), 506–509. Retrieved from <https://journal.jbnuu.uz/index.php/ijcstr/article/view/251>